

ПЕДАГОГІЧНА ТА КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

Г.Є. Гірник

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна

E-mail: galingir@ukr.net

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И КОМУНИКАТИВНАЯ КУЛЬТУРА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО МЕДИЦИНСКОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ КАК СОСТАВНЫЕ ПЕДОГОГИЧЕСКОГО ИМИДЖА

Г.Е. Гирник

Ивано-Франковский национальный медицинский университет, г. Ивано-Франковск, Украина

E-mail: galingir@ukr.net

TEACHER OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION: CULTURE OF COMMUNICATION AND EDUCATION AS PEDAGOGICAL COMPONENT OF IMAGE

G.Ye. Girnyk

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

galingir@ukr.net

Резюме. Стаття присвячена проблематиці формування педагогічної та комунікативної культури викладача вищого медичного навчального закладу, що є необхідною умовою успішного процесу викладання. Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає відносини викладачів і студентів як особливий соціально-психологічний феномен і важливу складову цілісного педагогічного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі. Зроблено наголос на тому, що у педагогічній діяльності студент є одночасно суб'єктом і навчання, і виховання, а виховний вплив ефективний лише за умови, що студент сам буде активним учасником навчально-виховного процесу, тобто використовуватиме засвоєні знання як засіб для самовдосконалення. Висвітлено основне завдання педагога – допомогти студентові стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей. Оптимізація навчального та виховного процесу полягає в розробці професійних прийомів для підготовки студентів до самовдосконалення своїх знань та навиків для подальшої професійної діяльності, що залежить від особливості співпраці студентів та викладачів, як фактора в організації навчального процесу.

Ключові слова: педагогічна культура, комунікативна культура, самопідготовка, самоосвіта, навчальний процес, педагогічний імідж.

Резюме. Статья посвящена проблематике формирования педагогической и коммуникативной культуры преподавателя высшего медицинского учебного заведения, что является необходимым условием успешного процесса обучения. Современная психолого-педагогическая наука рассматривает отношения преподавателей и студентов как особый социально-психологический феномен и важную составляющую целостного педагогического процесса подготовки специалиста в высшем учебном заведении. Сделан упор на том, что в педагогической деятельности студент является одновременно субъектом и обучения, и воспитания, а воспитательное воздействие эффективно лишь при условии, что студент сам будет активным участником учебно-воспитательного процесса, то есть использовать знания как средство к самосовершенствованию. Подчеркнута основная задача педагога - помочь студенту стать активным соучастником педагогического процесса, обеспечить условия для реализации его потенциальных возможностей. Оптимизация учебного и воспитательного процесса заключается в разработке профессиональных приемов для подготовки студентов к самосовершенствованию своих знаний и навыков для дальнейшей профессиональной деятельности, что зависит от особенностей сотрудничества студентов и преподавателей, как фактора в организации учебного процесса.

Ключевые слова: педагогическая культура, коммуникативная культура, самоподготовка, самообразование, учебный процесс, педагогический имидж.

Abstract. The article is devoted to the problems of educational and communicative culture formation of higher medical educational institution teacher which is essential for the success of teaching process. Modern psychology and pedagogical science consider the relationship of teachers and students to be a special social-psychological phenomenon and an important component of the whole educational process of training in higher education. The fact that teaching students is a subject of both learning and education and is effective only if the student wishes to be an active participant in the educational process and self-improvement is outlined. The basic task of the teacher is to help students become active participants of educational process and ensure conditions for the realization of their potential. Optimization of the learning and teaching processes is to develop professional techniques in order to prepare students for self-improvement of their knowledge and skills for future professional activity depending on the features of the collaboration between students and teachers as a factor in the educational process.

Keywords: educational and communicative culture, self-development and self-education, educational process, educational image.

У навчальному і виховному процесі, у формуванні особистості майбутнього лікаря завжди беруть участь як правило дві сторони – викладачі і студенти. Обидві сторони відповідають за кінцевий результат спільної діяльності, до того ж не тільки у професійному значенні.

У зв'язку з модернізацією освіти в Україні педагогу необхідно оволодіти певними якостями. Він має бути підготовлений до нової ролі супроводжувати процес самопізнання і саморозвитку студента, скеровувати його відповідно до конкретних задатків кожного майбутнього фахівця. Компонентами педагогічної майстерності викладача є

теоретичні знання, методична майстерність, мовна культура, педагогічні здібності, особисті якості, педагогічний такт. Основною вимогою до сучасного викладача є його ґрунтовна наукова підготовка, високий світоглядний і методичний рівень лекцій і практичних занять, сучасне педагогічне мислення, загальна культура, моральність, гуманістична спрямованість діяльності.

Заповітним бажанням кожного викладача є бажання відчувати зацікавленість студентів у вивченні його дисципліни та високі результати її засвоєння. Досягненню цієї мети сприяє уміння встановлення контактів зі студентською аудиторією,

утвердження викладача як авторитетного джерела інформації, як особистості, яка своїми знаннями та поведінкою може плідно вплинути на молоде покоління. Отже, важливою умовою забезпечення високого рівня культури взаємовідносин між професорсько-викладацьким складом і студентством є привабливий, педагогічно позитивний імідж вищого навчального закладу та особистий імідж викладача як його офіційного представника. Імідж педагога - як принцип самовиховання, є одним із важливих принципів гуманістичної педагогіки: особистий образ педагога має бути привабливим для тих, хто навчається.

Постановка та аналіз проблеми. Слово “імідж” (image) в англо-російському словнику перекладається як “образ”, “відображення”, “подоба”, “ікона”, “лице”. Вдалий імідж - це здатність нав'язати оточуючим, що носій даного іміджу є втіленням тих ідеальних якостей, які вони хотіли б мати, якби були на місці цієї людини. Поняття іміджу окреслює не лише природні властивості особистості, але й соціально напрацьовані: воно пов'язане як із зовнішнім виглядом, так і з внутрішнім змістом людини, її психологічним типом, риси якого відповідають запитам часу її суспільства. Доцільно зазначити, що особистий імідж викладача - це форма професійної життєдіяльності особистості, завдяки якій “на люди” виставляються сильні і ділові характеристики конкретної людини [1].

Термін “культура” (від лат. culture - обробіток, розвиток, вирощування, розведення) за своїм значенням близький до таких педагогічних категорій як “освіта”, “виховання”, “розвиток” [1]. На цю закономірність вказує Х.Г. Гадамер в своїй роботі “Істина і метод”: У нашому сьогоденні все більшої актуальності набуває теза: “ВІД людини освіченої - до людини культури”. У цьому плані привертає увагу глибокий за філософською сутністю відомий вислів Готфрід Миллера: “Душа культури - культура душі”. За цим визначенням духовна культура особистості постає основним епіцентром культури суспільства. П.М. Щербань, виокремлюючи головні компоненти духовної культури особистості, підкреслює значення національної самосвідомості та національної культури в її творенні [4]. Український педагог-методист С.У. Гончаренко підкреслює: “Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людини, а також рівень володіння якоюсь галуззю знань або діяльністю”. У цьому розумінні поняття культури наближається до поняття професійної культури, культури діяльності фахівця, що знаходить відбиток у його професійній діяльності, засобах і прийомах вирішення професійних завдань. Не випадково ще 1639 року в Сорбонні у Великій хартії університетів, сформуваної з метою їх об'єднання, було проголошено, що вища школа є інститутом відтворення і передачі культури [4].

Педагогічна культура - складний соціально-педагогічний феномен, який слід розглядати як інтегровану єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою: наукового світогляду і наукових знань, ерудиції, духовного багатства, особливих особистісних якостей (гуманізму, справедливості, вимогливої доброти, толерантності, тактовності, прагнення до самовдосконалення) культури педагогічного мислення, психолого-педагогічної і методичної підготовки, досконалого володіння педагогічною технікою, позитивного педагогічного іміджу, зовнішньої естетичної привабливості [5]. Викладач ВНЗ має досконало володіти педагогічною культурою, адже за висловом А. Дістервега “як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати і навчати той, хто сам не розвинений, не вихований, не освічений”.

У повній відповідності зі змістом латинського “Communicatio” (роблю спільно, спілкуюсь, зв'язуюся) комунікація (в багатьох джерелах інформації використовується термін “спілкування”) виступає необхідним засобом і метою

процесів соціальної взаємодії. Освіта ж у найбільш широкому розумінні цього поняття належить до соціально-конструктивних комунікативних процесів [1]. У центрі цих процесів завжди знаходиться педагог (вихователь, учитель, викладач ВНЗ).

Надзвичайно актуальною у наш час є проблема співпраці викладачів і студентів вищого медичного навчального закладу, рівень їхньої загальної культури, культури спілкування, професійного мовлення. Мовлення викладача має бути еталоном для студентів, впливати на їхні почуття, спонукати до успішного оволодіння загальнонавчальною та спеціальною термінологією з фахових дисциплін, сприяти засвоєнню тієї суми знань, яка необхідна майбутньому лікарю. Синхронна взаємодія усіх кафедр ВНЗ і кожного викладача окремо, всієї атмосфери лікувальної установи, де студенти перебувають на клінічній кафедрі чи проходять практику, здатні здійснити на студента великий виховний вплив, наочно в дії показати йому силу колективу, місце і обов'язки у ньому індивідуума [2].

Та особливо гостро студенти реагують на недотримання правил спілкування зі своїми викладачами. Вони іноді пробачають їм запізнення на заняття (а сам викладач ніколи не повинен собі цього вибачати і повторювати), не зовсім охайний зовнішній вигляд (це дуже поганий приклад для студентів), куріння (згідно з відповідними інструкціями і етичними вимогами викладач навчального закладу не повинен курити в присутності студентів), деякі недоліки характеру (краще, щоб у викладача їх було якнайменше), але не можуть пробачити їм байдужості, фальші, нещирості у спілкуванні між собою, зі студентами і відсутності співчуття до хворого. Небезпідставно М. Амосов зауважував: «Мені здається, одна з основних бід нашого виховання в широкому значенні полягає в тому, що вихователі іноді не подають особистого прикладу, не виховують у собі тих норм моралі, які вони проповідують» [3].

Великою проблемою є те, що для вищої школи викладачів не готують взагалі, фактично викладач вищої школи - це не спеціальність і не кваліфікація, а посада. До того ж бракує серйозних праць, написаних просто й зрозуміло, які б містили доступні широкому колу викладачів приклади. Питання ефективної взаємодії викладача вищого навчального закладу та студента у наукових дослідженнях окреслено лише в загальному вигляді. Молодий викладач ВНЗ, який ще зовсім недавно сам був студентом, стикаючись із проблемами взаємин, часто транслює власний досвід їх вирішення, який, на жаль, не завжди заслуговує на високу оцінку.

Багато мудрих порад відносно формування культури педагогічного спілкування запропонував видатний український педагог В.О. Сухомлинський. Підтримуючи основні положення гуманістичної психології, Сухомлинський теоретично обґрунтував вимоги до формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя, виклав ідеї “педагогічного співробітництва”, фундаментом якої вважав принципи поваги до особистості вихованця, стимулювання його бажання спілкуватися з учителем як з мудрим другом і наставником [3].

Взаємодія, як психологічна та педагогічна категорія, відноситься до базових категорій. Умови взаємодії передбачають активність обох сторін, хоча можлива різна міра її прояву. Взаємодія у навчально-виховному процесі проявляється у співробітництві як формі спільної, спрямованої на досягнення загального результату, діяльності та спілкування. Вона може реалізовуватися у різних видах та формах: під час лекцій, практичних та семінарських занять, індивідуальної роботи зі студентом, в позааудиторний час. Разом з тим, досить часто спостерігається формальне досягнення навчально-виховних цілей в рамках педагогічного процесу, коли викладач та студенти обмежуються мінімально необхідними ресурсами і фактично не взаємодіють між

собою.

За Сухомлинським педагогічне спілкування характеризується такими функціями як пізнання особистості самого себе та вихователя, обмін інформацією (бесіди, діалоги), організація діяльності, обмін ролями, самоствердження. Усі варіанти стилів спілкування вчений поділяв на дві групи: монолог і діалог. Саме у діалогічному спілкуванні великий педагог вбачав перспективи педагогіки співробітництва, бо повноцінний діалог не може відбуватися без рівності позицій вихователя і вихованця, без розвиненої комунікативної культури педагога [3].

Вирішальне значення для формування психологічної культури майбутніх фахівців має діалогічна взаємодія викладача та студента. Вона є багаторівневим процесом, під час якого відбувається одночасне засвоєння мотиваційно-сислової та предметно-операційної сторін професії, що важливо насамперед для студентів медичних вузів. Взаємна зацікавленість один одним активізує самопізнання обох учасників, стимулює процеси самовираження, збагачує новими способами саморозвитку.

Основною внутрішньою умовою діалогічного типу взаємин виступають взаємини між викладачем та студентом, які можна кваліфікувати як особистісні. Такий тип взаємин характерний для рівноправних партнерів по спілкуванню, що довіряють і позитивно ставляться один до одного. При цьому викладач сприймає студента як цікаву інформативну особистість, орієнтується на його неповторну індивідуальність, створює умови для його саморозвитку, а студент вбачає у викладачеві старшого колегу, радника, авторитетну особу. У таких умовах між учасниками взаємодії виникає контакт, під час якого студент починає піддаватися впливу викладача та переймається до нього почуттям прихильності, поваги і вдячності. Ситуацію такого когнітивно-емоційного рівня взаємодії можна розцінити як вершину педагогічної майстерності викладача.

Така взаємодія не має нічого спільного з маніпулюванням, причиною якого, очевидно, є перш за все нездатність викладача досягти поставлених виховних чи навчальних цілей прийнятними педагогічно-етичними способами. В умовах сьогодення до викладача вузу як ініціатора діалогу зі студентами висувається ряд етичних вимог.

Викладач має бути справжнім науковцем, умілим спеціалістом та хорошим педагогом. Часто виникає дискусія

щодо питання, що важливіше: добре знати свій предмет чи бути хорошою людиною. На наш погляд, істина, як завжди, знаходиться посередині. Викладач медичного вузу має поєднувати в собі добрі теоретичні знання предмету, старанність, уважність та наполегливість у роботі з хворими, розвинений кругозір, володіння сучасними педагогічними технологіями та бути яскравою особистістю з високими моральними якостями. Він має бути переконаним у тих позиціях, які транслює студентам, разом з тим, стимулювати їх до пошуку суті проблем та способів їх вирішення.

Викладач повинен вміти виявляти під час взаємодії зі студентами належну повагу до них, незалежно від їхньої функціональної спроможності. Принижений, невпевнений в собі студент ніколи не виявлятиме інтересу до предмету, всіляко мінімізуватиме контакти з викладачем, внаслідок чого сума його знань з цієї дисципліни буде недостатньою для рівня кваліфікованого фахівця, що може зашкодити не лише самому майбутньому спеціалісту-медику, а і його пацієнтам.

Висновок

Підготовка сучасного лікаря – це не тільки багаторічний процес передачі відповідних знань і практичного досвіду від викладача до студента, але й активне сприйняття їх майбутнім медичним працівником; не тільки освіта і виховання, але ще більше – самоосвіта і самовиховання; не тільки використання численних професійних і соціальних цінностей, але й обов'язкове їх збереження і примноження.

Література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи / В.Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури. – 2009. – 450с.
2. Ільченко О.І. Інтегральний підхід до викладання у вищих медичних навчальних закладах / О.І. Ільченко, Т.В. Козицька, О.В. Храпай // Медична освіта. – 2012. - №3. – С. 70-72.
3. Філоненко М.М. Психологія спілкування / М.М. Філоненко // К.: Центр учбової літератури. – 2013. – 216с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486с.
5. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник / В.М. Нагаєв // К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 232с.

Одержано 06.04.2015 року.